

outlined at investigation of thefts, perfect on territory societies of gardener and suburban cooperative stores, are certain.

Key words: *societies of gardener and suburban cooperative stores, inquisitional experiment, tactical receptions.*

УДК 343.12+343.143

М.М. Покоłodна

ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДРОЗДІЛАМИ КАРНОГО РОЗШУКУ БЕЗПЕКИ УЧАСНИКІВ ОПЕРАТИВНОЇ РОЗРОБКИ: ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

У результаті аналізу теорії й практики оперативно-розшукової діяльності досліджено сучасний стан та проблемні питання організації забезпечення підрозділами карного розшуку безпеки учасників оперативної розробки. Підкреслено перспективність подальшого розвитку інституту оперативно-розшукового забезпечення безпеки учасників оперативної розробки, який вбачається в розробці теоретико-методологічних засад його прикладного використання.

Ключові слова: *оперативно-розшукове забезпечення, заходи безпеки, учасники оперативної розробки, підрозділи карного розшуку.*

Постановка проблеми. Сучасна реформа правоохоронної системи є певним етапом інтеграції України у Європейське Співтовариство й супроводжується розвитком правовідносин між державою та особою. Характер таких взаємовідносин передбачає не тільки відповідальність особи перед державою за свої вчинки, а й навпаки, держава відповідає перед людиною за свою діяльність і гарантує забезпечення прав і свобод, визначених Конституцією. Проблема забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у процесі здійснення оперативно-розшукової діяльності, та законності в цій сфері в останні роки набула особливого змісту та значення у зв'язку із загостренням криміногенної ситуації в державі, що у свою чергу призводить до зростання рівня латентності злочинів.

Зазначене обумовило потребу створення системи надійного захисту суб'єктів протидії злочинності взагалі, а учасників оперативної розробки зокрема від тиску, погроз та посягань на їхнє життя, здоров'я, житло чи майно, яка відповідала б міжнародно-правовим стандартам у галузі забезпечення прав людини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Правовий інститут захисту учасників кримінального судочинства в Україні є відносно молодим і бере свій початок з кінця 1993 року, коли були прийняті Закони України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» та «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів». Дослідження з цього питання активізуються з 90-х років минулого століття. Поява цього правового інституту зумовлена розпадом СРСР, зростанням корупції, організава-

ної та міжнародної злочинності, політичною, економічною та моральною кризою в країнах, створених на території СРСР.

Питанням застосування заходів безпеки стосовно осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, з 1993 р., починаючи з робіт Зеленецького В. С. і Куркіна М. В., була приділена увага багатьох науковців-процесуалістів та практиків, зокрема в дисертаційних дослідженнях та монографіях Боярова В. І., Брусніцина Л. В., Галагана В. І., Гриньків О. О., Зайцева О. О., Новікової М. В., Панасюк Т. І. та ін. Ця проблематика відображена в статтях і тезах наукових повідомлень, зокрема, у публікаціях О. М. Гогуса, П. В. Діхтієвського, Г. В. Коновалової, М. І. Костіна та деяких інших авторів. Теоретико-правові та організаційно-тактичні основи забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства стали предметом монографічного дисертаційного дослідження Р. В. Тарасенка.

Утім, дослідження оперативного-розшукового забезпечення підрозділами карного розшуку безпеки учасників оперативної розробки, незважаючи на актуальність і складність зазначеної теми, залишається епізодичним, а науковий інтерес до дослідження цієї проблематики навряд чи можна вважати адекватним потребам практики, а тому потребує подальшого аналізу, що й зумовлює актуальність обраної тематики.

Формування цілей. Мета статті полягає у визначенні проблемних питань організації забезпечення підрозділами карного розшуку безпеки учасників оперативної розробки на підставі дослідження сучасного стану зазначеного питання.

Виклад основного матеріалу. Характерною рисою сучасного соціально-правового розвитку України є бурхлива динаміка імплементаційних процесів. Останнім часом в Україні відбулося багато змін у сфері законодавчого регулювання правоохоронної функції держави. Так, у 2012 році набрав чинності новий Кримінальний процесуальний кодекс України (далі – КПК), схвалено розроблену Міністерством внутрішніх справ України Стратегію розвитку органів внутрішніх справ України та Концепцію першочергових заходів реформування системи Міністерства внутрішніх справ України.

02 липня 2015 року Верховна Рада України прийняла Закон України «Про Національну поліцію», який набрав чинності 07 листопада 2015 року, разом з яким були введені певні законодавчі новели у сферу роботи суб'єктів оперативного-розшукової діяльності [1].

Досліджуючи суспільні відносини, що склалися після набуття чинності вказаними нормативними актами та після введення певних змін в інші законодавчі та підзаконні акти, були виявлені фактори, які не сприятимуть покращанню стану здійснення оперативного-розшукової діяльності різними суб'єктами, зокрема і в сфері забезпечення безпеки учасників оперативної розробки.

Відтак, тільки з 31 травня 2016 року оперативним підрозділам Національної поліції було надано право здійснювати оперативного-розшукову

діяльність відповідно до Закону [2]. Таким чином, з моменту набрання чинності Закону України «Про Національну поліцію» й до з 31 травня 2016 року, що складає близько 7 місяців, суб'єкти оперативно-розшукової діяльності (далі – ОРД) були обмежені у своїх можливостях під час виконання завдань протидії злочинності, зокрема що стосується забезпечення безпеки осіб, які були впроваджені в злочинне середовище.

Завдяки проведеним дослідженням було встановлено, що в оперативних підрозділах Національної поліції склалася обстановка нерозуміння змісту та обсягу оперативно-розшукового забезпечення безпеки учасників оперативної розробки, її мети та завдань. Відсутність офіційних тлумачень правових норм нового КПК, Законів «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про Національну поліцію», а також недостатність практичних напрацювань з питань забезпечення безпеки учасників кримінального провадження (оперативної розробки) за нормами нового законодавства унеможливило своєчасну підготовку науково-теоретичної бази інституту оперативно-розшукового забезпечення безпеки учасників оперативної розробки. Перш за все, працівники оперативних підрозділів виявилися невідповідними до здійснення оперативно-розшукового забезпечення безпеки учасників оперативної розробки з методологічної точки зору.

Слід зауважити, що протягом тривалого часу проблема забезпечення безпеки осіб, які беруть участь в організації та здійсненні як оперативної розробки в ході ОРД, так і під час кримінального провадження залишається актуальною. Згідно із ст. 2 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» під оперативно-розшуковою діяльністю розуміють систему гласних і негласних пошукових, розвідувальних та контррозвідувальних заходів, що здійснюються із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів [3]. Основним чинником цієї дефініції в контексті питання нормативно-правового гарантування безпеки є те, що сфера застосування оперативно-розшукових заходів охоплює комплекс гласних і негласних заходів.

А тому правовими засадами оперативно-розшукового забезпечення безпеки учасників оперативної розробки є відомчі нормативні акти з грифом обмеженого доступу. З огляду на викладене можна дійти висновку, що дослідження цієї тематики має чітко окреслену межу гласності, а отже, обмежене коло допустимих осіб.

Відповідно до п. 13 ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» оперативним підрозділам для виконання завдань ОРД за наявності підстав надається право мати гласних і негласних штатних та позаштатних працівників. Тобто, в системі суб'єктів ОРД є особлива категорія осіб, які, реалізуючи завдання та функції ОРД, ставлять під загрозу власне життя та здоров'я. Знову-таки йдеться про осіб, впроваджених у злочинне середовище з метою викриття та припинення організованої злочинної діяльності.

Водночас, відповідно до статті 43 Кримінального кодексу України не вважається злочинним діяння, яке полягає у виконанні спеціального завдання з попередження чи розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації [4].

Дія вказаної статті поширюється на певні категорії осіб, а саме:

– працівників (у тому числі, негласних) оперативних підрозділів органів, що здійснюють ОРД;

– співробітників розвідувальних органів, які відповідно до Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» можуть здійснювати оперативно-розшукові заходи;

– штатних і нештатних негласних співробітників, які вводяться під легендою прикриття в організовані злочинні угруповання спеціальними підрозділами по боротьбі з організованою злочинністю Служби безпеки України (статті 13, 14 Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» від 18 лютого 1992 року) [5];

– членів організованої групи чи злочинної організації та інших осіб, які погодилися співпрацювати з працівниками оперативних підрозділів або дали згоду на проникнення у такі злочинні об'єднання з метою виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації згідно з положеннями статті 272 Кримінального процесуального кодексу України (п. 8 ч. 1 ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність») [3].

У цьому разі чинниками підвищеної небезпеки щодо професійної діяльності таких осіб є:

– безпосередній контакт конфідента чи оперативного співробітника зі злочинцями;

– перебування суб'єкта під його особливим контролем;

– потреба у високій конспіративності та збереженні в таємниці зв'язку із центром передавання інформації;

– необхідність чіткого слідування розробленій легенді та безпомилковому відтворенню її елементів;

– постійний психологічний тиск та професійний ризик [6].

У ч. 3 ст. 13 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» вказано, що в разі виникнення загрози життю, здоров'ю або майну особи, яка залучається до виконання оперативно-розшукової діяльності, її захист забезпечується в порядку, передбаченому для соціального і правового захисту працівників оперативних підрозділів. Оперативні підрозділи, на які покладено захист, зобов'язані вжити спеціальних заходів для забезпечення їх безпеки – зміна даних про осіб, зміна місця проживання, роботи і навчання, інших даних у порядку, що визначається Кабінетом Міністрів України.

Особи, взяті під захист, мають право:

– подавати клопотання про вжиття заходів безпеки або про їх скасування;

– знати про застосування щодо них заходів безпеки;

– вимагати від органу дізнання, слідчого, прокурора, суду застосування додаткових заходів безпеки або скасування здійснених заходів;

– подавати скарги на незаконні рішення чи дії органів, які забезпечують безпеку, до відповідного органу вищого рівня або прокуророві.

Заходами забезпечення безпеки, які здійснюються відповідними органами, можуть бути:

– особиста охорона, охорона житла і майна;

– видача спеціальних засобів індивідуального захисту і прослуховування телефонних та інших переговорів;

– візуальне спостереження;

– зміна документів та зміна зовнішності;

– зміна місця роботи або навчання;

– переселення в інше місце проживання;

– поміщення до дошкільної виховної установи або установи органів соціального захисту населення;

– забезпечення конфіденційності відомостей про особу;

– закритий судовий розгляд.

З урахуванням характеру і ступеня небезпеки для життя, здоров'я, життя та майна осіб, узятих під захист, можуть здійснюватися й інші заходи безпеки, такі, як: маскування джерел інформації, легендування поведінки, встановлення протишожежної та охоронної сигналізації при охороні житла і майна осіб, взятих під захист, заміна номерів їх квартирних телефонів і державних номерних знаків транспортних засобів, що їм належать.

У разі виникнення небезпеки для життя і здоров'я осіб, узятих під захист, їм можуть видаватися з додержанням вимог чинного законодавства спеціальні засоби індивідуального захисту та сповіщення про небезпеку. Такі самі заходи правомірно проводити також із метою забезпечення безпеки осіб, які співпрацюють з оперативно-розшуковими підрозділами на безоплатній основі, без укладання відповідної угоди про виконання спеціальних завдань ОРД. У місцях позбавлення волі або в місцях із спеціальним режимом забезпечення безпеки осіб здійснюється відповідно до ст. 19 Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» з урахуванням вимог, передбачених режимом їх перебування у таких установах [8].

Проте вважаємо за доцільне зазначити, що наведене положення згаданої статті, безперечно, має право на існування. Але з метою цілковитого гарантування особистої безпеки особи, в тому числі впровадженій в злочинне середовище, необхідно відповідно вдосконалити інститут імунітету свідків, зазначивши позитивний світовий досвід правового регулювання цього питання. Як зазначає С. М. Гусаров, Україна цілком визнає пріоритет міжнародного права і як повноправний член міжнародної спільноти постійно підвищує рівень виконання міжнародних актів та активно використовує позитивну практику із захисту прав та інтересів суб'єктів забезпечення правоохоронної діяльності [9, с. 9].

Так, світова практика гарантування безпеки осіб, які виконують спеціальне завдання, чи осіб, впроваджених у злочинне середовище з метою забезпечення ефективності здійснення правоохоронної діяльності, свідчить, що держави підходять до цього питання, використовуючи надійний механізм захисту відповідних категорій суб'єктів. Зокрема, аналіз законодавства Сполучених Штатів Америки, деяких країн Європи та країн Співдружності Незалежних Держав дає можливість з'ясувати певні закономірності в правовому регулюванні забезпечення захисту учасників оперативного-розшукових заходів.

Зокрема, у кримінальному процесі Сполучених Штатів Америки під час доказування вини одну з вирішальних ролей відіграють показання осіб, які виступають у процесі свідками. Однак під час розслідування справ, пов'язаних з організованою злочинністю, отримання таких доказів відбувається досить складно. Нерідко свідки відмовляються виступати в суді, побоюючись за своє життя, а також рідних і близьких, тому гарантування їхньої безпеки є дуже важливою проблемою. З другого боку, упевненість у безпеці стимулює до співпраці із правоохоронними органами.

Один із способів використання свідчень таких осіб реалізується завдяки тому, що в американському кримінальному процесі широко застосовують відеозапис показань. Його наявність робить безплездним усунення свідка, оскільки навіть у разі його смерті надані ним відомості відіграють свою доказову роль.

Закон покладає обов'язки вживати заходів для гарантування безпеки таких осіб, а також членів їхніх родин на міністра юстиції Сполучених Штатів Америки. З цією метою за його наказом свідки, які наражаються на небезпеку внаслідок давання ними свідчень проти лідерів або учасників організованих злочинних угруповань, можуть бути поселені в спеціально пристосовані охоронювані житла [10, с. 34].

У Кримінальному кодексі Німеччини також передбачено заходи, спрямовані на охорону особи, яка дає згоду виступити на судовому процесі як свідок. Вони полягають у тому, що під час судового розгляду замість відомостей, що свідчать про місце проживання такої особи, фіксуються лише дані про її місце роботи. Але в разі, коли оголошення навіть таких відомостей є причиною занепокоєння щодо безпеки життя свідка або інших осіб, він має право не надавати жодних довідок, на підставі яких його можна ідентифікувати [11, с. 11].

Висновок. Реалізація проблематики гарантування підрозділами кримінального розшуку безпеки учасників оперативної розробки з метою їх протидії злочинній діяльності потребує вдосконалення навіть після реформування кримінального процесуального законодавства, законодавства про оперативно-розшукову діяльність та Національну поліцію. У разі виокремлення нових пріоритетів у реформі правоохоронної діяльності держава повинна враховувати необхідність забезпечення особистої безпеки всіх учасників

оперативної розробки, зокрема осіб, впроваджених у злочинне середовище, оскільки їх життю та здоров'ю загрожує особлива небезпека.

Отже, існуючі на сьогоднішній день спроби вирішення зазначеної проблеми в наукових дослідженнях розглядаються в рамках ширшої оперативного-розшукової проблематики фрагментарно або однобічно.

Таким чином, перспективність подальшого розвитку інституту оперативного-розшукового забезпечення безпеки учасників оперативної розробки вбачається в розробці теоретико-методологічних засад його прикладного використання. Впровадження в діяльність підрозділів карного розшуку способів та тактичних прийомів, завдяки яким можливо забезпечити безпеку учасників оперативної розробки, створить передумови для більш ефективного виконання суб'єктами ОРД своїх завдань та правоохоронних функцій.

Використані джерела:

1. Закон України «Про Національну поліцію» від 02 липня 2015 року № 580-VIII. - [Електронний ресурс]. - <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.
2. Про внесення зміни до статті 23 Закону України «Про Національну поліцію» щодо уточнення деяких положень від 31.05.2016 № 1394-VIII. - [Електронний ресурс]. - <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1394-19/paran5#n5>.
3. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18.02.1992 № 2135-XII. - [Електронний ресурс]. - <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2135-12/>
4. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. [Електронний ресурс]. - <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
5. Закон України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» від 30.06.1993 № 3341-XII. - [Електронний ресурс]. - <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/3341-12>.
6. Суббот А. Забезпечення безпеки осіб, укорінених у злочинне середовище / [Електронний ресурс]. / А. Суббот // Журнал Верховної Ради України, 2013. - № 5. - Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/3673/>. - Назва з титул. екрана.
7. Пчолкин В. Д. Оперативно-розшукове забезпечення безпеки учасників кримінального процесу на стадії досудового слідства / В. Д. Пчолкин, О. В. Федосова // Право і Безпека. 2011. - № 5 (42). - С. 163-167.
8. Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві : закон України від 23 грудня 1993 року № 3782-XII // Відомості Верховної Ради України. - 1994. - № 11. - Ст. 51.
9. Гусаров С. М. Діяльність органів внутрішніх справ України із забезпечення прав і свобод людини та громадянина / С. М. Гусаров // Віче. - 2013. - №4. - С. 8-11.
10. Савченко А. В. Міжнародний досвід використання агентури правоохоронних органів країн Європи і США / А. В. Савченко, В. В. Матвійчук, Д. Й. Никифорчук; Під ред. Я. Ю. Кондратьєва. - М.: Нац. акад. внутр. справ України, 2004. - 60 с.

11. Ромодановський К. О. Міжнародні стандарти і принципи організації захисту учасників кримінального провадження / К. О. Ромодановський // Російський слідчий. – 2005. – № 9. – С. 10-12.

Поколотная М.М. Оперативно-розыскное обеспечение подразделениями уголовного розыска безопасности участников оперативной разработки: постановка проблемы

В результате анализа теории и практики оперативно-розыскной деятельности исследовано современное состояние и проблемные вопросы организации обеспечения подразделениями уголовного розыска безопасности участников оперативной разработки. Подчеркнуто перспективность дальнейшего развития института оперативно-розыскного обеспечения безопасности участников оперативной разработки, которой видится в разработке теоретико-методологических основ его прикладного использования.

Ключевые слова: *оперативно-розыскное обеспечение, меры безопасности, участники оперативной разработки, подразделения уголовного розыска.*

Pokolodnaya M. M. Operational and investigative divisions to ensure the safety of the criminal investigation department of operational development of participants: formulation of the problem

As a result of the analysis of the theory and practice of operative-investigative activities investigated the current state of the problem and the organization to ensure the security departments of criminal investigation department of operational development of participants.

Through research conducted, it was found that the operational units of the National Police prevailing situation of misunderstanding the content and scope of operational and detective security Lists rapid development, its goals and objectives. The absence of official interpretations of the law's new handheld, the law «On operative-search activity», «On the national police» and the lack of practical developments for the security of participants in criminal proceedings (rapid development) according to the norms of the new law made it impossible to timely preparation of the scientific and theoretical framework Institute operational and detective security of participants of operational development. First of all, the workers operating units were unprepared for the implementation of operational and detective security operative members develop from a purely methodological point of view.

Thus, global practice security persons performing specific tasks or those embedded in the criminal environment in order to ensure the efficiency of law enforcement, shows that the state approach to this issue by using a reliable mechanism for the protection of the relevant categories. In particular, analysis of the laws of the United States, some European countries and the Commonwealth of Independent States made it possible to clarify certain laws in legal regulation to protect participants search operations.

Prospects of further development of the institution operational and detective security Lists rapid development seen in the development of theoretical and methodological bases its application use. The introduction of the subsidiaries of the

Criminal Investigation methods and tactics that make possible to ensure the safety of participants operational development, create conditions for more effective implementation of their tasks OSA subjects and law enforcement functions.

Key words: *operational-investigative support, security, rapid development of participants, the Criminal Investigation Division.*

УДК 343.1:351.746

С.Ю. Попов

ПРАВОВА РЕГЛАМЕНТАЦІЯ ТА ПРАКТИЧНА НЕОБХІДНІСТЬ ОПЕРАТИВНОЇ ЗАКУПКИ В ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

У статті висвітлено нормативно-правове регулювання оперативної розробки як в оперативно-розшуковому, так і в кримінальному процесуальному законодавстві. Зосереджено увагу на основних протиріччях, пов'язаних з правовими колізіями. На підставі аналізу криміногенної обстановки та опитуванні практичних працівників обґрунтовано необхідність додаткового дослідження оперативної закупки з внесенням відповідних змін як до законодавства, так і до відомчої нормативно-правової бази. Вказано на необхідність корегування підходів до проведення оперативної закупки через зміни злочинного середовища.

Ключові слова: *оперативна закупка, оперативно-розшукова діяльність, кримінальний процес, злочин, наркотики, зброя, безпека, протидія.*

Постановка проблеми. Україна на сьогодні знаходиться у вкрай важкому стані. Економічна криза посилюється політичною нестабільністю, що загострюється суспільним невдоволенням на фоні збройного протистояння на сході країни.

Такі умови найбільш сприятливі для погіршення криміногенної ситуації, що й спостерігається останні два роки. Адже економічні проблеми призводять до зuboжіння населення, політична нестабільність не дозволяє знайти ефективні шляхи вирішення проблеми, а суспільне невдоволення виливається в різного роду протести, як масові так і поодинокі, на які змушені відволікатися правоохоронці, замість того, щоб виявляти, затримувати та притягувати до відповідальності злочинців.

Складається ситуація, коли збільшується кількість осіб, які стають на злочинний шлях отримання прибутку за рахунок реалізації заборонених для обігу товарів, предметів і речовин. Адже за останній час збільшилася кількість джерел надходження таких товарів за рахунок неконтрольованого перетину кордону з Російською Федерацією на ділянці більше 200 км. А також зросла кількість потенційних покупців таких товарів, предметів через ті ж вищеперераховані факти.

За таких умов потребує перегляду практика підрозділів кримінальної поліції запобігання та протидії злочинним проявам за рахунок застосування найбільш дієвих засобів, які є на озброєнні, зокрема оперативної закупки.